

Ніна ШЕСТАКОВА

АРХІВ ІСТОРІЇ УНІЇ 1596 РОКУ У ФОНДАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИЧНОГО АРХІВУ УКРАЇНИ У ЛЬВОВІ

Серед забутих сторінок української культури є історія одного з львівських архівів, факт існування якого з певних причин випав з поля зору більшості дослідників не такого вже далекого минулого нашого міста. Його створення, коротке існування та активна діяльність, а також питання збереження (*de facto* — відновлення) і вивчення його спадку добре висвітлюють унікальне значення архівів як наукових установ, яке, однак, й досі недооцінене, попри інтенсивне використання цих установ.

Широкі можливості, які надають архівознавчі студії, не використовуються повною мірою. Вузкість і обмеженість історико-архівних досліджень спричинили те, що один з основних розділів архівознавства — історія фондоутворювача — залишився за межами наукових зацікавлень як дослідників, так і, на жаль, архівістів.

Усе це знайшло відображення у долі одного з найбагатших фондів Центрального державного історичного архіву України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові) — фонду 201 „Греко-католицька митрополича консисторія, м. Львів“. Переробка та удосконалення цього фонду (зокрема так званої колекції — описів 4, 4-б, 4-в, 5) триває уже багато років, але тільки останнім часом цей, здебільшого хаотичний, процес вдалося дещо вирівняти і створити нову схему систематизації документів фонду. Це стало можливим після виявлення комплексу цікавих документів, які до недавня були розпорошені по кількох описах, становлячи насправді одне ціле. Після їх упорядкування та вивчення вдалося з'ясувати походження цієї величезної і дуже різноманітної колекції. Це були документи Архіву історії унії, який створив митрополит Андрей Шептицький і був його меценатом та постійним куратором.

Архів історії унії містить документи з 1928 по 1939 р. З доповідної записки його директора професора Івана Шендрика дізнаємося, що він складався з двох великих відділів: „Архів старих актів — до переломного в житті нації моменту — революції 1917 р., і архів нових актів — від 1917 р. до часу повстання укр[аїнської] держави в майбутньому — період державно-творчих змагань визвольної боротьби“. Відділ старих актів поділено на три групи фондів: першу групу „... архіва старих актів становлять акти унії. Ці акти складаються з многих фондів, як закритих (повних), так і дефектних (за певні періоди): консисторій — холмсько-берестейської,

литовської, берестейської, віленської, білоруської, володимиро-берестейської, холмської, мукачівської; семинарій берестейської, виленської, кам'янецької, капітул холмської, львівської; володимирського духовного правління, різних деканатів, різних парохій (далеко поза тисячу), монастирів (понад сто), братств, шкіл монастирських і церковних і ин. Акти у відписах з Риму і Відня. В тім грамоти королівські, митрополичі, єпископські, укази царські, маніфести і т[ому] под[ібні]. До того приватні збірки і архівчики різних духовних осіб: дек[ана] Горбацевича, о[тця] Теодоровича, о[тця] Панасинського, еп[ископа] Білянського, о[тця] Білецького, о[тця] Яницького, о[тця] і еп[ископа] Гречулевича, о[тця] Дурделла, еп[ископа] Сотера Ортинського і мн[огих] ин[ших]. А до того ще збірки листувань у відписах: митр[ополи] Льва Шептицького з Римом, церковних достойників митрополії його часів, еп[ископа] Білянського і багатьох інших.

Другу групу архіва старих актів становлять неповні фонди (наразі) різних державних і громадських установ, як то: Володимирського магістрату, Львівського табулярного уряду, Перемиського магістрату, Луцької реальної школи і гімназії, Естонського і Олександрівського єгерського полків, штабу 5-го Сибірського корпусу, царської канцелярії, архів адвок[ата] Малинівського й ин.

Третю групу становлять родинні архіви і документи: Лукомських, Гурських, Сапіг, Ходорковських, Глебовичів, Гурчинів, Пікелевичів, Сурвілів, Коризн, Павловичів, Дов'ятів, Домейків, Сиртовтів, Ковнарських, Войнів, Пакошів, Ржевуцьких, Ільницьких, Погодинів, Чаплинів, Коморовських, Вітовських, Абтів, Конецьпольських, Романовських, Макаревичів, Храповицьких, Ширмів, і многих інших, розкиданих по цілій території Литви і Руси¹. Таким був склад документів за станом на осінь 1938 р.

У формуванні Архіву історії унії, а також у пошуках та придбанні документів і пам'яток старовини, активну участь брали митрополит Андрій Шептицький, археолог магістр Олександр Цинкаловський², магістр права Борис Ольхівський, маістри Андрій Дзедзик та Григорій Дворянин та інші. Машинописне копіювання та звірку документів здійснювали Іван Шендрик, Андрій Дзедзик, Григорій Дворянин та Софія Турковид. У щорічних звітах про комплектування Архіву згадуються також Богдан Барвінський, Іван Огієнко, Роман Зубик, Мирон Кордуба, Степан Смаль-Стоцький, Теофіль Коструба, Кирило Студинський, Іван Крип'якевич, Богдан Лепкий, Ніл Хасевич та інші визначні особи.

Перший звіт про архівну працю датований 30 травня 1928 р.³ Вилучені з розсипу документи класифікували за хронологічним і локальним принципом, а одночасно складали іменний індекс. Здійснювалася також консервація ушкоджених документів.

Восени 1928 р. професор І. Шендрик подорожував по Волині, Холмщині, Берестейщині, Підляшшю і Білорусі. У листі до митрополита від

¹ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі — ЦДІА України у Львові), ф. 201, оп. 5, спр. 83, арк. 1—2. Вказаний фонд перебуває в опрацюванні, отже, подані сигнатури є тимчасовими.

² Про діяльність О. Цинкаловського як співробітника Архіву історії унії див.: Шестакова Н. Олександр Цинкаловський та Архів історії унії (за матеріалами Центрального державного історичного архіву України у Львові) // Волинська ікона: питання історії, вивчення, дослідження та реставрації, м. Луцьк, 27—28 серпня 1998 р.— Луцьк, 1998.— С. 33—35.

³ ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4, спр. 4017.

27 жовтня 1928 р. з Вільна І. Шендрик виклав план свого подальшого маршруту, в який входили Ліда, Волковиськ, Слонім, Жировичі, Пінськ, Сарни, Рівне, Острог, Дубно, Почаїв⁴.

З 13 серпня по 2 вересня 1929 р. відбулася друга подорож професора І Шендрика по Волині, Холмщині і Полісся. Звіт про неї містить короткі описи сільських церков, церковних архівів та бібліотек, предметів старовини, а також цікаві зауваження щодо психології духовенства та місцевої інтелігенції⁵.

Результати обох цих подорожей викладено у звіті за 1929 р., де професор І. Шендрик, зокрема, зазначив: „Коли в 1928 р. розпочалася праця в архіві, до нього було передано 3723 документи [...] Подорож, відбута в тім же 1928 р., майже потроїла початкову кількість матеріалів“⁶. З тих, що надійшли протягом 1929 р., частину було передано Богословському товариству, а саме — архів єпископа Боцяна. Суттєво поповнився Архів історії унії і внаслідок подорожі 1929 р.

У травні 1930 р. Архів отримав велику колекцію матеріалів з Холмщини, опис яких додано до травневого звіту. „Збірка холмських документів, охоплюючи період часу без малого півтисячі літ, солідна кількістю документів і різнородна своїм змістом. Найстаріші документи в копіях зберігаються у волюміні (на жаль, він не має початку) під титулом: Древние акты холмской консистории, книга I. Це є збірник іменних актів холмських і белзьких єпископів, переписаних в спеціально призначену книгу і споряджену, треба думати, еп[иско]пом Терлецьким, на що можуть указувати його власноручні помітки і дописки, продовжувані потім Яковом Сушею, і деякі власноручно переписані документи“⁷. Далі наведено перелік документів XV—XVIII ст. та описи другого і третього томів давніх актів холмської консисторії, описи документів XIX ст. та розрізаних документів⁸.

Особливо багато надходжень зафіксовано у звіті про стан і працю в Архіві на 1 жовтня 1931 р.: 1081 позиція, з них 927 — документи, крім того, рукописні і машинописні статті, рукописна книга (Ірмологіон зі села Гути Любомльського повіту), книги, періодика⁹.

У лютому 1932 р. було одержано п'ять посилок від Бориса Ольхівського з Луцька і Берестя з архівалями, а також „ріжні друки і навіть старі газети, згідно з інструкцією „даровщизну брати“¹⁰. Під час подорожі Б. Ольхівський відвідав Луцьк, чеську колонію Княгининки, Шепель, Сирники, Вічинь, Милуші, Вілосток та інші місцевості, залишивши записи надзвичайно цікавих спогадів про свої зустрічі з місцевим духовенством, описи сільських церков і старовинних ікон, звіти про вдалі, а часом і марні спроби здобування предметів української старовини, археологічних знахідок та архівалій.

Не менш цікавою є „Пояснююча записка до моєї поїздки до с. Старої Гути на Волині“, написана Б. Ольхівським 16 лютого 1932 р. Ця поїздка

⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4, спр. 4017.

⁵ Там само.— Оп. 4-6, спр. 2154.

⁶ Там само.

⁷ Там само.— Спр. 205.

⁸ Там само.— Спр. 2185.

⁹ Там само.— Оп. 4, спр. 4041, арк. 1.

¹⁰ Повідомлення з „Інформаційної замітки до збірки архівалій з с. Вічинь на Луччині“, надісланої Б. Ольхівським професорові І. Шендрикові 28 лютого 1932 р. з Берестя (Там само.— Оп. 4-6, спр. 2276, арк. 6—15).

була цілеспрямованою й мала свою передісторію. Навесні 1931 р. у Вільні Б. Ольхівський познайомився з дітьми пароха Старої Гути о. Стефана Кулика-Науменка й дізнався, що у них вдома зберігається рукописна книга, знайдена о. Куликом-Науменком у приписній до гутенської парохії церкві села Галиноволі. „о. Кулик-Науменко зустрів мене дуже привітно і відразу наказав пражити яєшню. Під сковороду з яєшнею служниця підложила, щоб не забруднити стола, якісь старі палітурки від книжки. Ці палітурки відразу навели мене на сумні здогади.

На другий день ми шукали з о. Кулик-Науменком рукопис по цілому домі і не знайшли. Виявилось, що служниця о. Науменка не раз видирала з книжок картки для розпалювання самовара. Не диво, що стара, розтріпана книжка видалася їй найбільше відповідною для цієї цілі.

Поплакавши над долею небіжчика-рукописа, я пішов з о. Науменком оглядати Гутенську церкву¹¹.

Ікони в церкві були дуже цікавими, і Б. Ольхівський домовився з парохом і церковним старостою про обмін старих на нові, на що вони „з великою охотою згодилися [...] В м. Клецку Несвізьського повіту я закупив у гандляря, що розвозив ікони та хрестики по цілім світі, образ — олеографію Ісуса Христа на папері наліпленім на дошку, з фольговою „ризою“ в рямах під шклом та вислав його о. Науменкові“. Одну з гутенських ікон — Спаса Пантократора — митрополит Андрей передав згодом до Музею Греко-католицької семінарії у Львові.

Того ж року Б. Ольхівський їздив „по Сарненських околицях“, звідки привіз разом з іншими архіваліями рукописні Євангелія, детальний опис яких подано у листі І. Шендрика до митрополита від 9 вересня 1932 р.¹²

У вересні—жовтні 1933 р. І. Шендрик у листі до митрополита звітував про проведену в Архіві роботу — складення індексу імен правлячих осіб, підготовку листів Йосифа-Вельямина Рутського, впорядкування родинного архіву Пакошів, а також надходжень за літо. Серед цих надходжень були, зокрема, метричні книги, відомості про стан деканатів та поведінку духовенства, інвентарі та візитації церков, презенти та інші документи з церковних архівів; царські укази і маніфести, надіслані до різних волинських церков, грамоти, канцелярські документи, рукописні та друковані книги. Крім того, гравюри, акварелі, фотографії (у тому числі — кілька десятків фотознімків волинської церковної старовини), а також археологічні знахідки — усього 1138 одиниць¹³.

До кінця вересня 1934 р. заходами Олександра Цинкаловського та Бориса Ольхівського до Архіву історії унії надійшло 1336 матеріалів, з них 1300 документів, серед яких були дві великі збірки від „аматорів-збирачів“ — протоіерея Івана Тумиловича з міста Клецька і городницького пароха о[тця] Теофана Глинського.

Від О. Цинкаловського надійшли описи церков Любомльського і Ковельського повітів, стародруки, фотознімки церков на Волині, архівалії з міста Грубешова та унікальні документи церкви села Модринь на Холмщині.

¹¹ ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4-6, спр. 2276, арк. 3—4.

¹² Там само.— Спр. 2185-г. Лист опубліковано в: Луць В. Митрополит Андрей Шептицький та дослідження і колекціонування волинських старожитностей // Волинська ікона...— С. 40—44.

¹³ ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4, спр. 4066, арк. 11—14.

У жовтні О. Цинкаловський і Б. Ольхівський поповнили Архів історії унії ще кількома сотнями документів, у тому числі великими архівами церков у селах Новосілках і Сомині на Волині, а також родинними архівами генерал-майора Карла Мейера і родини Вітовських.

У звіті за 1937 р. про надходження до архіву зазначено 31679 визвольних документів, близько 20 тис. церковних документів, 5 рукописних книг, 18 стародруків, 6 пергаментів, 17 карт і планів та інше (а саме — книжки, гравюри, фотографії, малюнки, періодика, ноти, поштівки)¹⁴.

У 1938 р. — понад 7 тис. документів, 10 рукописних книг, 86 стародруків, 5 пергаментів, 118 карт і планів та інше¹⁵.

Останній звіт про архівну працю — копіювання та звірку документів — датований травнем 1939 р.¹⁶

Архівні матеріали зберігалися частково у Палаті митрополита, частково — у приміщенні консисторського архіву. Восени 1938 р. вирішувалася справа про передачу Архіву історії унії разом з бібліотекою Львівському Студіюнові. Результати цього процесу невідомі, однак є підстави вважати, що Архів залишився у митрополії, і робота в ньому тривала й під час війни. По війні його було передано до ЦДІА України у Львові разом з архівом консисторії (ординаріату) і тим врятовано від загибелі.

Від початку свого існування Архів історії унії не був річчю в собі — у ньому працювали вітчизняні й іноземні дослідники. Для роботи був потрібний дозвіл від митрополита; крім того, від дослідників вимагалось, щоби „в праці було показано, звідки джерело походить і один примірник передати до архівної бібліотеки“¹⁷.

На сьогодні документи, що відклалися унаслідок діяльності Архіву історії унії, зберігаються у двох фондах ЦДІА України у Львові — 201 і 408 „Греко-католицький митрополичий ординаріат“. Сама ж збірка Архіву виявилася розпорошеною по багатьох фондах, переважно — 201, 408, 742 „Колекція карт і планів“, 200 „Жириновецьке духовне училище“ та деяких інших; бібліотека поповнила бібліотеку ЦДІА України у Львові.

Не викликає сумніву величезна цінність збірки Архіву історії унії, чиї унікальні документи довгий час були прихованими під невиразними заголовками в описах, а отже, фактично виключеними з наукового обігу¹⁸.

У процесі впорядкування і вивчення внутрішніх документів Архіву не можна було не звернути увагу на дивну обставину: спілкуючись з різними людьми під час подорожей за межами Галичини — з духовенством чи місцевою інтелігенцією, — ні Іван Шендрик, ні Борис Ольхівський, ні Олександр Цинкаловський ніколи не називали своєї установи. Вони легітимувалися від музею НТШ, від „археологічного музею“ або від Національного музею (опускаючи слово „національний“). Навіть деякі з осіб, заангажованих до співпраці з Архівом, не знали достеменно, для кого

¹⁴ ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4, спр. 4073-6.

¹⁵ Там само.— Спр. 4073-в.

¹⁶ Там само.— Оп. 4-б, спр. 2576.

¹⁷ Там само.— Оп. 4, спр. 4073-а.

¹⁸ Яскравим прикладом може бути доля овіяного легендами рукопису митрополита Лева Кишки. Приблизно до 1930 р. рукопис зберігався в архіві Перемишльської капітули, звідки його було привезено до Львова. В Архіві історії унії було зроблено експертизу й засвідчено його автентичність. Див.: ЦДІА України у Львові, ф. 201, оп. 4-б, спр. 2866; рукопис див.: Там само.— Спр. 413.

вони працюють. Роз'яснення цього факту несподівано знайшлося у листі Б. Ольхівського до художника Ніла Хасевича¹⁹, одного із „втраємничених“, якого у 1932 р. було залучено до збирання матеріалів для Архіву історії унії. Цей лист, з огляду на його пізнавальність стосовно проблеми, наводимо повністю:

25. VIII. [19]32 [р.]

Любий мій друже Пане Ніле.

Прийшовши до Львова я зрештурував Вашу справу п[анові] професорові П[ванові] Ш[ендрику]. На початок висилаємо Вам невеличку суму, в цих днях (кінець місяця) не можемо добути більшої, пропонуємо витратити її на перші спроби збирання наукових матеріалів, які будуть суї генеріс вступним іспитом Вашої працездатности. Сподіваюся (маю на те дані), що справа піде у Вас непогано, що Ви згодом здобудете змогу розгорнути її широко на користь нашої культури. А „спокійний“ альбом будівництва і здобництва розпухне від Ваших зарисовок. Щодо терену праці, то радив би Вам лишити поки в спокою клеванське благочиніє: якось занадто безнадійним духом воно пахне для досвідченого носа.

Зате рекомендую Вам для перших спроб Велику Любашу: воно їй легше буде, бо свояки, і чув я від декого, що нібито є там децю. З В[еликої] Л[юбаші] можна було б поїхати до сусідних сел (по дорозі до В[еликої] Л[юбаші] матимете Бичаль з Постійним), напр[иклад] до Піскова, де церква стара, а батюшка молодий (найкраща комбінація цих двох елементів), добрий українець.

Другий район мав би базою Поляни з Вашим родичем священником, треба їхати залізницею до Малинська, звідти до Полян 6 км. Звідти старайтеся обратитися до Бистрич та Маренина, де є рукописні книжки. Взагалі там буде, здається добрий район. Потім може виїдете колись до району Вашого брата о[тця] Федора.

Друга справа, що саме маєте збирати і третя, яким „кандибобером“ як каже Ваш попович будете це робити.

Отжеж наукові установи, що збирають та зберігають культурно-історичні пам'ятки можемо поділити на три категорії: музеї для пам'яток матеріальних, бібліотеки для книжок і нарешті архиви для документів, листів і взагалі всяких „шпаргалів“.

Музеїв маємо два: Націон[альний] М[узей] М[итрополита] Ш[ептицького] та Муз[ей] Н[аукового] Т[овариства] ім. Ш[евченка], крім того ще високоартістний музей український своїм змістом, але в руках зрадників-москвофілів. Бібліотеку солідну на європейський зразок в Н[ауковому] Т[оваристві] ім. Ш[евченка], в ділянці архівістики маємо прогалину, в акції виповнювання цієї прогаліни запрошуємо Вас взяти участь.

До архіву йде всякий записаний папір (звичайно чим старший тим краще, але не нестурою і новими), який своїм походженням, змістом зв'язаний хоч трохи з Волинню, або иншою такою землею та з нашими „землячками“. Хотілосяб зібрати якомога більше таких паперів, щоби в цьому паперовому морі історик політичний, історик культури, історик побуту, історик церкви, історик-економіст, історик-статистик, історик-соціолог, історик права, історик мови, повістяр чи поет, що черпає теми

¹⁹ ЦДІА України у Львові, ф. 408, оп. 1, спр. 818, арк. 20—21.

з минулого життя, історик мистецтва, взагалі всякий дослідник цього минулого з будь якого погляду, міг би розшикувати потрібні йому матеріяли.

З огляду на те, що поступ науки відкриває для неї нові ділянки праці, нові точки погляду, поширює її обсяг, збогачує її зміст, ми не дуже довго думаємо над питанням, чи варто взяти даний шпиргаліччик до архиву, чи не варто. Завше краще взяти. Наведу Вам кілька прикладів. Візьмім хочби той шпиргал постійненської церкви, який я Вам дорогою показував. Історик XIX ст. не звернув би на нього ніякої уваги: його цікавили князі, митрополити, а не постанови якоїсь там мужицької громади. А теперішній укр[аїнський] історик може на основі цього шпиргалу написати цілий нарис про парафіяльний устрій на Рівненщині в XVIII ст. Показати, що цей устрій, що його втворив був наш нарід, органічно запевнював нашому життю більшу живість, продуктивність. А Москва, накинувши нам свої мертві бюрократичні синодальні форми спричинилася до знищення давніх гарних традицій, довела до страшного регресу (в XVII ст. скрізь братства, школи, друкарні, шпиталі, в XIX ст. безграмотність, священники чиновничого типу, мертвота бездушна).

Або такий Вам дам приклад, де що для Вас ближчий, більш зрозумілий. Фотографи-аматори разураз надсилають до наших музеїв фотографії старих церков. Уявіть собі, що десь в майбутньому при кращих умовах історик мистецтва буде їх досліджувати. Вражають його фотографії в селі Н. Знаходять в ній якісь цікаві деталі, що ведуть його до якихось ширших міркувань та висновків. Але хочеться йому знати, коли ця церква збудована. Фотографи цього не записують. Він пробує установити дату гіпотетично, але боїться помилитися на пару сот літ і замість історичної правди проголосити ересь та фальш. Іде до Н., там застає нову церкву, стара згоріла, ніяких згадок про неї не знаходить. Тоді він звертається до архиву, там нещасна, стара, така нецікава „клірова відомість“ відразу ставить його на певний ґрунт...

В культурних європейських країнах кожне містечко, кожне село має і знає свою історію. У нас цього нема, бо ми є нація придурена, омертвіла, зварваризована. Нема у нас також родових традицій, так розвинених у висококультурних націй, напр[иклад] у Англіїців. Уявіть собі, що такий попович чи дякон, як я чи Ви, схочете довідатися, хто були його предки. Звертається до архива, алфавітні покажчими імен та місцевостей з відповідними числами архивних документів улекиують справу: чоловік довідується, що його предки 300 літ були священиками, скажемо, на Волині, а такий то предок був сотником такого то полку за Хмельницького. Такі інформації зміцняють його сентимент до рідної Волині, національну свідомість, почуття власної гідности.

Без традицій, без знання свого минулого не може бути й майбутнього, не може бути сильної, здорової, нормальної нації. Тому свою скромну працю вважаємо за частинне стовнення заповіту Кобзаря: „Не минайте тої титли, все розберіть та спитайте тоді себе: Хто ми?“ Отож відповідь на питання, що збирати, на що не звертати уваги: „Не минайте тої титли, ніже тої коми“. Цей принцип є в нашій праці тим більше виправданий, що архивні об'єкти займають дуже мало місця, вимагають дуже малих коштів на пересилку та консервування. Один документ може мати дуже невелику вартість, історик візьме з нього може одну якусь

подробицю, один маленький фактик, але сила силенна таких документів, таких подробиць можуть дати дуже цікавий та повний образ. Це все я пишу, щоб Ви зрозуміли значіння своєї майбутньої праці і не вважали її за виконання чийсь дивовижної примхи.

Від цієї загальної характеристики об'єктів збірчої акції перейдемо до конкретних вказівок. Де, у кого і які цікаві для нас документи можуть зберігатися. Отже обставини так склалися, що старі архивалії позбегалися найбільше по церквах. Залежить це від того, що церковне життя охоплювало у нас з давніх часів майже всю національну культуру (так, що наприклад навіть польові графіки мусять студіювати богослужбові стародруки), а почасти інші причини, які вели до того, що церковні архиви менше нищилися ніж приватні. Але часом трапляються й інші. Наприклад, в жидівському кагалі можуть знайтися грамоти кляз Остріжського, який дбав за добробут усіх мешканців своїх міст та маєтностей, цієї „держави в державі“, у приватних людей можуть знайтися або старі документи, або якісь цікаві приватні листи, спомини, щоденники, що майбутньому історикові допоможуть освітлювати дуже спокійне довоєнне життя, яке безповоротно належить до історії, війни, революцію, національний рух (матеріями до історії цього останнього особливо цікаві, хочби це була просто афішка про укр[аїнську] виставу на селі).

Треба розпитувати, довідуватися, шукати, а знайшовши ставити собі здобуття за точку честі, просто уявити собі, що світ завалиться, якщо Ви цього не здобудете, і в відповідний спосіб ділати.

В який спосіб? Це вже залежить від обставин, випадки можуть бути найрізноманітніші, в залежності від психології тієї особи, яку Ви пробоно публіку „грабуєте“. Можу Вам дати лише кілька загальних практичних порад.

Прийшовши до незнайомої особи перше старайтеся ближче з нею зйтися, а про „в'їмку“ говорять лише тоді, коли вже маєте вїзджати, коли час для зближення буде використаний. Висувайте на перший плян свої мистецькі зацікавлення, візьміть „на показ“ свої каталоги, децю зі своїх праць. Пояснюйте значіння традицій у мистецтві та що Ви самі за тими традиціями шукаєте. Стародруки будете брати, як матеріал для графіки, документи як зразки давнього „літерництва“ (А пропо стародруків, я вже Вам пояснював які з них рідкі, а які не рідкі. Згодом Ви навчитесь відрізняти їх навіть без заголовних карток, з першого погляду. Але пам'ятайте, що якщо на полях книжки чи на чистій картці є запис, то ми вже вважаємо її за документ, таку книжку варто взяти, хочби вона була й не рідка. В деяких випадках, коли книжки ніяк не можна взяти, я вирішую такі записи ножицями). Назагал стародрук, навіть не дуже рідкий, варто взяти, коли він повний, нерозбитий. Але дуже рідкі варто брати навіть понижені, те саме торкається всієї чисто рукописних книжок. Про кожну річ треба подати інформацію, де Ви її знайшли (такої то церкви, на хорах, в дяківській шафі на крилосі, в помешканні священика і т. п.). Щодо інших річей, то беріть всяку старовину, яку можна взяти, але майте належний страх перед великими, важкими іконами та різьбами: проклянете свою доленьку, як будете їх пакувати та пересилати. Можна брати [...] не дуже важкі, дуже цікаві ікони, різні хрести з дерева, гравюри на шовку чи папері, маленькі мідні образки, різьби,

якісь кумедні деревляні шлюбні вінці, останки старовинних риз і таке інше. Пробуйте міняти старі річі на іконки, які можете малювати без підпису, з найменшим зусиллям, аби вдоволити дядьків та батю.

Все цікаве, що побачите, докладно опишуйте в своїх листах-звітах до пана професора (ці звіти мусять бути дуже докладні, вони зберігатимуться в архіві, як матеріял для майбутніх дослідників).

Пишіть та посилайте на адресу нашого директора: проф[есор] Ів[ан] Шендрик, Львів, ул[иця] Личаковска 13, м[ешкання] 8.

В своєму і нашій справі інтересі не розказуйте нічого про нашу устанovu, кому не треба, бо є люди, які моглиб нам пошкодити, якби забагато знали. З огляду на специфічні сучасні умови ми працюємо тихо, без гамору та розголосу, працюємо для майбутнього. Вірю, що Ви звернете належну увагу на цей пункт, не схочете стати національним шкідником, з усіми цього моральними наслідками. Щастя Вам Боже.

З дружнім привітом

Б[орис] О[лехівський].

Nina SHESTAKOVA

HISTORY OF THE 'UNION OF BREST' ARCHIVES

The article outlines the history of founding and functioning of the almost unknown institution in L'viv dating back to the period between the two World Wars. It was initiated by the Metropolitan Andrey Sheptyts'kyi, who used to be its Standing Curator. The aim and the tasks of the Archives are shown in the article. Traced separately is the fate of the historical documentary collection and the current paperwork in the Archives. Ivan Shendryk, Oleksandr Shenkalovs'kyi, Borys Ol'khivs'kyi a.o. contributed to putting the Archives in place and making them work.